

Elżbieta Kowalczyk

H. GAJEWSKA, **Trajana Wały**, w: *Słownik Starożytności Słowiańskich*, t. VI, Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1977, s. 125.

W przedostatniej części *Słownika Starożytności Słowiańskich* można zaobserwować na przykładzie notek niekonsekwencję układu haseł o umocnieniach podłużnych (wzdłużnych). W dotychczas wydanych tomach ukazały się cztery hasła (*Danewirke*, *Limes Romanus*, *Limes Saxoniae*, *Limes Sorabicus*) zawierające wiadomości o tych obiektach. Artykuły te w różnym stopniu wyczerpywały problematykę zagadnienia. Zabrakło na przykład szczegółowych informacji o wałach, murach, palisadach i rowach stanowiących obok miejsc obrony punktowej, podstawowy składnik limesu rzymskiego oraz o nazwach, przebiegu i datowaniu poszczególnych jego części.

Należało się również spodziewać, że analogicznie do haseł mówiących o limesach, hasła omawiające inne umocnienia podłużne o nazwie dwuczłonowej jak *Wały Śląskie* lub *Chrobrego*, *Wały Kujawskie*, *Wał Pohronski* i inne znajdują się w części słownika obejmującej litery W-Ż. Tymczasem w części T-U pojawiło się hasło *Trajana Wały*.

Zawarte w tym hasle informacje na temat umocnień podłużnych noszących tę nazwę są niepełne. Rejestrując drobną nieścisłość, jaka wynika z kontekstu zdań, należy wyjaśnić, że *Brazda lui Isac* i *Brazda lui Tatar Bunar* nie leżą w Rumunii, a w Mołdawskiej i Ukraińskiej SRR i znane są w historiografii pod częściej spotykaną nazwą *Dolny Wał Trajana* lub rzadszą *Wał Żmijowy*. Z obszaru Mołdawskiej SRR znamy ponadto *Górny Wał Trajana* zwany też *Walem Greutungów*, a z obszaru Rumunii *Wały Atanaryka* i *Galacki*.

Autorka hasła pominęła także inne wały noszące tę nazwę, a mianowicie znaczną część *Wałów Żmijowych* znajdujących się na obszarze Ukraińskiej SRR. Nie wyjaśniła też do końca etymologii nazwy *Wały*

Trajana, która w literaturze przedmiotu bywa wyprowadzana również od imienia starosłowiańskiego boga Trojana lub od Trojana-Bojana czarownika z wierzeń Bułgarów i Serbów. Oba te imiona są znane w historii i kulturze ludów tureckich i słowiańskich. W historiografii przeważa jednak przekonanie, że nazwa ta na obszarze Ukrainy mogła się pojawić jako zapożyczenie ludowe z obszaru naddunajskiego lub, że jest ona wynikiem erudycji historyków rosyjskich XVIII wieku. Bezpodstawność tej nazwy wywodzonej od imienia cesarza Trajana w stosunku do Wałów Żmijowych wykazały przeprowadzone w ostatnich latach badania wykopaliskowe przeprowadzone na tych obiektach. Na podstawie odkrytej drewnianej konstrukcji wewnętrznej wałów typu rusztowo-przekładkowego i zrębowego oraz zabytków ruchomych można było odnieść czas budowy wałów na koniec X i początek XI wieku.

Nazwę Wały Trajana noszą również wały na Podolu (Ukraińska SRR). Jeden z tych wałów położony nad Zbruczem był w połowie lat trzydziestych wizytowany przez prof. K. Majewskiego.

Każda wielotomowa publikacja słownikowa ma zazwyczaj tom lub tomy uzupełnień. Sądzę, że nadeszła właściwa pora, aby przeprowadzić wśród archeologów i historyków kwerendę haseł, których zabrakło w dotychczas wydanych tomach.

Należało się również spodziewać, że analogiczne do haseł mówiących o imieszc, hasła omawiające inne umocnienia podziemne o nazwie dwuczołowej jak Wały Ślaskie lub Chłopskie, Wały Kujawskie, Wały Połonki i inne znajdą się w części słownika obejmującej litery W-Ł. Tymczasem w części T-U pojawiło się hasło Trajana Wały.

Nawet w tym hasle informacje na temat umocnień podziemnych noszących tę nazwę są niepełne. Rejestrując drobne niescisłości, jako wynika z kontekstu zdani, należy wyjasnić, że Brada lub Isac i Brada lub Isac Buzar nie leżą w Rumuni, a w Mołdawii, a w Mołdawii i Ukrainie SRR i znane są w historiografii pod częścią spotykana nazwa Doły Wał Trajana lub kładz Wał Żmijowy. Z obszaru Mołdawii SRR znany pod nazwą Doły Wał Trajana zwany też Wałami Grenturow, a z obszaru Rumunii Wały Antarktyki i Gafaki.

Autorka hasła pominięła także inne wały noszące tę nazwę, a mianowicie znaczną część Wałów Żmijowych znajdujących się na obszarze Ukrainie SRR. Nie wyjaśniła też do końca etymologii nazwy Wały